

ЧЕХОВЉЕВА СЕСТРА

(Радмила Гикић Петровић: *Сџара ѓрича*,
ДОО Дневник, Нови Сад, 2013)

Књижевни интервјуи, Индија, Милица Стојадиновић Српкиња и Анка Обреновић, прве су асоцијације у вези с опусом Радмиле Гикић Петровић. Књигом *Сџара ѓрича* ова историчарка књижевности, библиограф, путописац, приређивач, „жена разговора“ подсећа читаоце на своју првобитну и аутентичну списатељску вокацију – приповетку. Иницијалну – јер прва њена књига из 1978. јесте збирка прича *Оџвориџие Јеленине ѓрозоре*, а веродостојну не само због аутопоетичке тврдње: „Прича је мој књижевни свет“, већ упечатљивог утиска који њене приче остављају на читаоце.

Иако нарацију заснива махом на перцепцији света из женског угла, то није искључиво родна, хипертрофирано женска, а понајмање феминистичка перспектива. Од шеснаест проза обједињених насловом *Сџара ѓрича*, које представљају избор из већ раније публикованих радова, седам је дато у првом лицу женског субјекта („Жена војног гарнизона“, „Доколица и супротно“, „Добра одлука“, „Кадуља“, „Голуб“, „О Индији и млеку“, „Грлица“), док су у већини осталих („Упоредна прича“, „Колерик“, „Космати пас и госпођа Марта“, „Станика“, „Туга за братом“, „Гле, снег“, „Стара прича“) литераризоване женске судбине. Заснивајући мотивацију на категоријама чежње, туге, жеље, усамљености, отуђености, старења, везаности за исконско (природу), уланчавања у лозу, фамилију, породицу, сродничке и партнерске односе – у патријархалним културама везаним за тзв. женску, лирску осећајност – списатељица наводи на читалачка промишљања универзално-људских, хуман(истичк)их категорија. И да није изјавила: „Чехов је мој писац“, читаоци збирке *Сџара ѓрича* препознали би чеховљевске елементе новелистике Радмиле Гикић Петровић.

У већини новела у збирци чеховљевска атмосфера и сензибилитет имају евокативни карактер. У новели „Туга за братом“, реч је о хотимичној, прецизно изведеној, реминисценцији антологијске новеле старог мајстора – „Туга“. Позиција наратора је идентична: приповедање је остварено у трећем лицу с доживљеним говором. Тематско-мотивски и композиционо-сижејни паралелизам остварени су почев од наслова до финала и поенти обеју новела. У фокусу су потреба за комуникацијом и њено одсуство, усамљеност, отуђеност, хипокризија, егоизам и егоцентризам, изокренут систем вредности, материјалистичке аспирације... А сиже, сведен на пословно-безличне, хладне, одљуђене контакте с другима, у функцији дочаравања психолошког стања (туге, немоћи, очаја, безизлаза) и потребе за блискошћу и саговорништвом.

Ипак, списатељица тежи и успева да изоштри позицију алијенираног субјекта, прожетог осећањем туге и потребом за комуникацијом, чинећи отклон и радикализујући

структурне чиниоце Чеховљеве „Туге“. Најчешће стилске алатке су, при том, контраст, пародија и парадокс. Тако, уместо јунака, имамо јунакињу (дакако, у термилошком, не и семантичком смислу; ничег херојског у њиховој позицији нема). У старијој новели тужи се за сином, у нама савременој – за братом. Већ наслов „Туга за братом“, призива у свест лирску песму „Највећа је жалост за братом“ са свим њеним конотацијама у контексту наше традиционалне културе.

Чеховљев јунак је човек са социјалне маргине, кочијаш, сељак, натеран, силом прилика, у град, који је за њега „провалија пуна чудовишних ватри“, „ужурбаног света“, испуњена „непрекидном хуком“, речју – пакао. Из оштре социјалне диференцијације и дихотомије село/град проиходе и битна значења дела. За благајницу, главни лик новеле наше списатељице, одавно је ишчирио осећај првобитне рајско-руралне, идиличне ушушканости у заједници. Она јесте у свом колективу, у окружењу сличних (мало)грађана – колега. Али комуникација је ометана не само њеном изолованашћу стаклом на шалтерском пулту, већ и наметљивим присуством савремене технологије. Константна звоњава канцеларијског телефона прекида започету банализовану конверзацију с ионако слабом перспективом да се терет осећања туге сношљивије носи исповедањем „ближњима“. Немогућност остваривања хуманог контакта кулминира у сцени упада у канцеларију двојице мајстора који „умрежавају“. И тишину супружанског дома нарушава прегласан звук телевизора распаљеног у дневној соби где обитава муж чекајући да му се зготови и сервира ручак.

С Јоном су у контакту незнанци, клијентела: „униформа“ (како метонимијски означава човека у војној униформи склоног званичном говору у императиву), бахати припити младићи, чистач, млади кочијаш, гомила света. Пред шалтером благајнице дефилују господин Рандељић, службеница с другог спрата, госпођа Јаса, Лили. Новосадска публика ће, без двојбе, у лику господина Рандељића препознати колумнисту локалног листа. Елем, ако је новински коментар, или колумна, жанр заснован на изразито ангажованом критичко-моралистичком односу аутора од респекта према појавама и личностима, лику датом у новели нимало не пристаје улога интелектуалца с друштвено корективном јавном функцијом. На вест о коначно приспелом хонорару, Рандељић одговара: „Зар је то све? Они из ‘Делта банке’ још нису уплатили. А рекли су да ће купити сто мојих књига. Марва једна, не знају они ни шта је књига, ни шта је култура. А овамо, господин директор тражи да га поменем и напишем коју добру реч о њему у својој колумни, матер му његову...“ Његов одлазак пропраћен је још једном псовком и заглушујућим треском врата, после чега „благајница ништа више није чула, нити коментарисала, а тако је имала потребу да првог радног дана, после свега, каже нешто и неком, како се све догодило“.

Поиграва се ауторка и с другим именима и ликовима. „Чиновница са другог спрата“ типизирани је лик слаткоречиве а безосећајне, доконе службенице. Симулирајући присност, апострофирајући благајницу синтагмом „стара моја“, иако је чула за смрт њеног брата обраћа јој се веселим гласом и лапидарно поновивши констатацију „штета“, одмах прелази на практично: „А да ли ће данас бити плата?“, вајкајући се због шефовске забране, непромишљено изјавивши „...лако је теби, ти си ту сама...“ – док благајница вапи за друштвом и разговором – у журби, напушта канцеларију. Госпођа Јаса, на

први поглед достојанствена, а надмена: „Шта си се ти тако уцрнила?“, и не слушајући одговор одмах прелази на своје искуство са црнимом, смрћу и сахранама. Саможива, децидирано изјављује: „А чуј, немам ја више снаге да слушам туђе приче...“, те благајницу оставља равнодушном и свесном непремостивости јаза између њих двеју: „Између онога што је хтела да каже и речи госпође Јасе, била је велика празнина.“ Ту је и „драга и дугогодишња пријатељица“ с којом је благајница лепо знала да се дружи и прича. Елем, ни она није била на сахрани, те ће се и почетна обрадованост благајнице њеним гласом с друге стране телефонске жице брзо истопити пред разочаравајућим сазнањем да Лили, ове вечери, за уобичајено кућно дружење уз вечеру, нема времена. Већ именованом Лили сугерише се површност, козметичка намирисаност, мимикрија...

Док је јунакиња „Туге за братом“ анонимна, означавана заједничким именицама „благајница“, „жена“, Чеховљев мали човек означен је именом и презименом библијске симболике: Јона Потапов. И именом јунака и доживљајем манифестација урбаног као простора пакла конотативност извире из религијског подтекста. Бришући тај слој текстуалне знаковности, Гикић Петровићева указује на опустошен, хаотичан и смислом испражњен егзистенцијални миље – свет без Бога.

Дочим Јонина спољашњост ничим не указује на ожалошћеност, благајница је у црнини с јасним обичајним значењем. Сугестивност Чеховљеве новеле проиходи и из зимског, хладног, мразног екстеријера. Наративна сведеност новелистичке форме код Чехова не искључује штедру посвећеност пејзажу као семантичком сигналу. Супротно томе – у савременој реминисценцији простора за дескрипцију нема; ипак, одсуством амбијенталног описа, дата је назнака загушљивог канцеларијског ентеријера.

У поенти „Туге“ налази се мотив жеђи (физиолошка жеђ младог коњушара пандан је психолошкој жеђи за исказивањем родитељског бола због губитка сина). У „Тузи за братом“ искоришћен је мотив трпезе и обеда (ручка) – одраз древног огњишта као места окупљања, саживљености породице. На концу, Јону видимо у свратишту, благајницу у супружанском дому (или изанђалом метафором речено: брачном гнезду). Ни супруг нема слуха за њену тугу. Појачавајући тон телевизора у дневној соби, слушајући вести: „...вероватно је желео да и она чује да је дошло до смене владе у Белгији и да ће сутра бити кишовито.“ Чеховљева онеобичавајућа поента своди се на Јонин гротескни монолог упућен животињи, „кобилици“. Благајница, у гласном „разговору“ са самом собом, солилоквију, евоцира братовљеве навике и ситуације у којима се затицао, погледа упереног напоље: „Загледала се у кестен. Велико лишће. Пада.“

„Тугом за братом“, свакако једном од стожерних новела збирке, с поруком о нужности речи, разговора, приче као еликсира, имплицирана је потка из које је саздан целокупан разноврстан књижевни опус Радмиле Гикић Петровић.